

ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА НА ВЕЛИКИХ ЕКРАНАХ УКРАЇНИ У СЕР. 1980-х – 2010-х рр.

О. О. Кухтарєв

Аспірант Запорізького національного університету

Email: shrkyo57@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2749-3370>

Ключові слова: історична пам'ять, кінопрокат, касові збори, кіно, перебудова, Україна, воєнні фільми.

Дане дослідження розглядає, як змінювався вплив кінематографа на історичну пам'ять про Другу світову війну з середини 1980-х рр. і до сьогодні. Кіно має можливість впливати на почуття та пам'ять людей. У свою чергу, існуюча історіографія дуже рідко використовує такі джерела, як статистичні показники касових зборів фільмів. Такі дані дозволяють більш повно оцінити популярність і, як наслідок, можливий вплив окремої кінострічки на країну в цілому. У даній статті висвітлені художні фільми про війну, які могли мати вплив на пересічного мешканця України. Встановлений поділ кінострічок за географічно-політичною ознакою: радянського періоду перебудови, російські, американські, європейські, українські. Виділена хронологічна періодизація кінопрокату на теренах України: перебудови, відсутності та початку відновлення кінопрокату українською мовою, заборони російського медіа. Роль воєнних фільмів у період перебудови стала незначною в порівнянні з періодом застою, коли фільми про Велику Вітчизняну війну посідали суттєве місце серед лідерів відвідуваності. У 1990-х роках кінопрокат на теренах України де-факто зникає, а після відносного відновлення в середині 2000-х років так і не вийшов на показники за часів Радянського Союзу. Отже, ми можемо зазначити: вплив кінематографа на історичну пам'ять у розглянутий період незначний. В Україні не була створена необхідна кількість загальновідомих воєнних стрічок, яка б руйнувала радянські міфи про Другу світову війну серед населення.

THE SECOND WORLD WAR ON THE BIG SCREENS OF UKRAINE IN THE mid-1980s-2010s

O. O. Kukhtarev

Postgraduate student of Zaporizhzhia National University

Keywords: historical memory, movie distribution, box office revenues, cinematography, reconstruction, Ukraine, movies about the war

This research considers how cinematography's influence on the historical memory of the Second World War has changed from the mid-1980s to the present day. Cinematography has the ability to influence people's feelings and memories. But the existing historiography very rarely uses such methods as statistical data of the box office revenues on films. Such data make it possible to more fully assess the movie's popularity and, as a result, the possible impact of a single movie on the whole country.

This article highlights feature movies about the war that could have an impact on the average resident of Ukraine. It establishes the division of movies according to the geographical and political features: movies of the Soviet period of reconstruction, Russian movies, American movies, European movies, and Ukrainian movies. It contains a chronological periodization of movie distribution in Ukraine: the period of reconstruction, the absence and the beginning of the restoration of movie distribution in the Ukrainian language, and the ban on Russian mass media.

The role of movies about the war in the period of reconstruction was of little importance compared to the period of stagnation when a significant place

among the leaders of cinema visiting were occupied by movies about 'the Great Patriotic War'. In the 1990s, movie distribution on the territory of Ukraine de facto stopped, and after a slight recovery in the mid-2000s, it never reached the numbers of Soviet Union time.

Therefore, we can note that the influence of cinematography on historical memory in the considered period is insignificant. The necessary number of well-known movies about the war that would destroy the Second World War Soviet myths among the population in Ukraine was not produced.

Кіно має виразну здатність висвітлювати ті чи інші події, що здатні розвивати наш світогляд. Переоцінити його у формуванні образів, які залишаються в нашій пам'яті, неможливо. Кінострічки були і є предметом спонукання людей на обговорення в культурній, політичній та інших сферах.

За часів перебудови та незалежності почала остаточно формуватись національна ідентичність мешканців України. Історична пам'ять є її складовою частиною. Відповідь на питання, які саме воєнні фільми впливали на історичну пам'ять населення протягом попередніх періодів, дозволяє частково зрозуміти причини втрати територіальної цілісності 2014 року і різку зміну ставлення до Росії у 2022 році під час повномасштабного вторгнення. Саме тому у даній статті будуть розглядатись кінострічки про війну за період перебудови та незалежної України.

Мета дослідження полягає у тому, щоб проаналізувати можливий обсяг впливу на історичну пам'ять фільмів про війну на теренах України протягом періоду перебудови та незалежності.

Для досягнення мети ми поставили перед собою такі завдання:

- Визначити, які фільми про війну мали найбільшу популярність серед населення СРСР та України;
- Розібрати, як протягом зазначеного періоду змінився акцент кінематографу з воєнного кіно;
- проаналізувати результати касових зборів воєнних стрічок на території України та Радянського Союзу;
- виділити періоди кінопрокату на території України та порівняти їх.

Об'єктом дослідження є кінофільми про події Великої Вітчизняної війни з 1985 р. до нашого часу. На вибір впливатимуть показники відвідування кінотеатрів, програми телепередач та свідчення очевидців подій. Відвідування кінотеатрів буде вимірюватись у кількості глядачів (кількість проданих квитків), кіновідвідуваність на душу населення у рік, і результати касових зборів у гривні та у доларах США. Ставлення до касових зборів як до об'єкта дослідження дозволяє частково оцінити вплив кінострічок на формування точки зору щодо

війни. Джерелами, на які ми будемо спиратися з питань українських бокс-офісів, є такі сайти, як: «Кіно-театр.ua», «Box Office Mojo». Вони мають найбільш повний архів кількості проданих квитків та касових зборів. Кількісні показники періоду перебудови найбільш повно зібрав А. Федоров у своїй монографії «Тысяча и один самый кассовый советский фильм: мнения кинокритиков и зрителей». Для більш повного розкриття теми ми розглянемо і нормативно-правові акти, які регулювали український кінопрокат.

Кінофільми, що аналізуються у статті, ми класифікуємо за географічно-політичним поділом, а саме:

- радянські періоду перебудови;
- українські
- російські;
- американські;
- європейські.

У даній класифікації відсутні кінострічки з Азії, хоча в Японії, Південній Кореї і Китаї тема Другої світової війни у кінематографі представлена доволі широко. Відсутність їх в даній статті обумовлена незнанням українців азійського кіно. У решті регіонах світу тема війни майже не відображена у кіновиробництві.

Опрацювавши матеріали дослідження, ми можемо виділити п'ять періодів кінопрокату на території України:

- перебудови (1985–1991 рр.);
- відсутності кінопрокату (початок 1990-х – 1995 р.);
- початку кінопрокату (1995–2006 рр.);
- відновлення кінопрокату українською мовою (2006–2014 рр.);
- заборони російського медіа (з 2014 р.).

Розглянемо кожен з періодів окремо.

За часів перебудови на українських землях у кінотеатрах в царині фільмів про Велику Вітчизняну війну були представлені тільки радянські кінострічки. Переважна більшість з них була відзнята не на території УРСР.

Даний період характерний поступовим спадом відвідуваності кінотеатрів населенням. Прикладом

є показник відвідування кінотеатрів радянських і іноземних фільмів на душу населення за рік, який показує наступну тенденцію: 17,5 у 1976 р., 16,0 у 1982 р., 13,5 у 1987 р., 12,0 у 1991 р.¹ На підтвердження цієї тези наведемо наступний факт: серед найкасовіших радянських фільмів жодна стрічка, що була знята в період з 1985 до 1991 рр., не потрапила у десятку. Найкасовішою кінострічкою перебудови стала «Маленькая Вера», що знаходиться на 25 місці². Дана тенденція пояснюється розвитком телебачення як такого, у кінці 80-х та на початку 90-х рр. появою відеомагнітофонів і відеосалонів.

За цей час відбулись тектонічні зміни у радянському кіновиробництві та кінопрокаті. Саме в даний період заборонені раніше кінострічки потрапили нарешті до кінотеатрів. Наприклад фільми О. Германа «Проверка на доргах» 1971 р. вийшов у прокат у 1985 р. У тому ж році був відзнятий фільм «Иди и смотри», який намагались запустити у виробництво ще 1977 р.

Наступна особливість кіно періоду перебудови полягає в його відході від ролі воєнних фільмів. Їх важливість та вплив поступово спадають. До того ж в другій половині 80-х років тема війни що була магістральною кілька останніх десятиліть, відходить на другий план. Єдиною стрічкою даного періоду про Велику Вітчизняну війну, яка потрапила до тисячі найкасовіших радянських фільмів, є «Иди и смотри», що знаходиться на трьохсотому місці. Для порівняння, за період з 1965 до 1985 рр. тільки у першу сотню даного рейтингу потрапило чотирнадцять воєнних кінострічок. Причини такої тенденції: по-перше, внаслідок природних причин, (зменшилась кількість фронтовиків), по-друге, завдяки послаблення цензури, (для кінематографістів відкрилися нові раніше заборонені теми, на кшталт «Сталінських репресій», організованої злочинності).

За часів «відсутності кінопрокату», у 90-ті роки кіно перестає бути масовим дозвіллям. У наслідок зuboжіння населення кількість відвідувань кінотеатрів протягом року впало майже до нуля. Сайт «box office Mojo by AMDB» тільки з 2002 року починає надавати результати касових зборів в Україні. Кіновиробництво переходить на капіталістичні рейки, тому неприбуткові кінотеатри були зачинені або перетворились на склади, кафе,

магазини тощо. Тим не менш, за інерцією, Україна відзняла невелику кількість фільмів про Велику Вітчизняну: це такі фільми як «Останній бункер» 1991р., «Вишневі ночі» 1992р., «Страчені світанки» 1995 р. Жоден з вище зазначених фільмів через відсутність кінопрокату не зміг окупитись та не став загальновідомим на всій території країни.

Розглядаючи російське кіновиробництво 1990-ті роки, ми спостерігаємо майже повне зникнення нарративу Великої Вітчизняної війни. На перший план вийшли картини про жахи сталінських репресій, які виставляли Радянський Союз тюрмою народів.

Серед американських фільмів першої половини 1990-х рр. відносно широковідомим на українських теренах є «Schindler's List» (Список Шиндлера) 1993 р. Решта американських фільмів у цей час не стали загальновідомими серед українців. Жодна європейська стрічка не може похизуватись широкою впізнаваністю серед українців.

Телебачення стає головним актором, воно демонструє населенню країни нові стрічки про війну. У Запорізькій області таким був телеканал «Хортиця», який не гребував випускати «піратські фільми» в ефір. Саме в цей час, на відміну від попередніх періодів, українці масово знайомляться з американськими та європейськими воєнними фільмами.

У 1995 року в Україні настає період «початку кінопрокату». У 1994 році Верховною Радою України був прийнятий «Закон про авторські права» (набув чинності у 1995 році). Внаслідок прийняття якого, українці змогли легально подивитись голлівудські фільми у кінотеатрах. Саме даний закон є основою для початку нового періоду в українському кінопрокаті.

З середини 1990-х до середини 2000-х років дублювання іноземних стрічок на території України відбувалось майже виключно російською мовою. Ми не маємо інформації бокс-офісів за цей період, тому відсутня можливість детально проаналізувати вподобання українців.

Українське кіновиробництво представлено такими стрічками, як: «Judenkreis, або Вічне коло» 1996р., «Нескорений» 2000 р., «Один – в полі воїн» 2003р., «Залізна сотня» 2004р., «Далекий постріл» 2005 р., вони не є загальновідомими у нашій державі.

Як сказано вище, російське кіновиробництво 1990-х років характеризується помітним зникненням теми Великої Вітчизняної війни, проте у 2000-ні війна знову повертається на екрани як в стандартній для радянського кіно героїчній

¹ Березин О. С. Большие циклы и конъюнктура рынка кинотеатрального показа. СПб.: Реноме, 2014. С. 254.

² Федоров А. В. Тысяча и один самый кассовый советский фильм: мнения кинокритиков и зрителей. М.: Од «Информация для всех», 2023. 1250 с.

формі, так і у вигляді особистих історій. Відносно відомими на території України були такі фільми, як: «Звезда» 2002 р., «Кукушка» 2002 р., «Свои» 2004 р., «Сволочи» 2006 р. Менш популярними були фільми: «Молох» 1999 р., «В августе 44-го» 2001 р., «Первый после бога» 2005 р., «Франс + Полина» 2006 р., «Время собирать камни» 2005 р., китайсько-російський ремейк радянського фільма «А зори здесь тихие» 2006 р., «Противостояние» 2006 р., «Красное небо чёрный снег» 2003 р., російсько-німецька стрічка «Полумгла» 2005 р., російсько-американсько-білоруська «В июле 41-го» 2003 р. тощо. Дані фільми висвітлюють різну тематику та настрої, однак переважна більшість з них мають відверто пацифістський посил, та майже всі в центр оповіді ставлять людину.

Згідно з даними касових зборів найпопулярнішими фільмами в українських кінотеатрах були американські, які є доволі відомими на теренах України, а саме: «Saving Private Ryan» (Врятувати рядового Раяна) 1999 р., «Pearl Harbor» (Перл-Гарбор) 2001 р., Менш відомі: «The Thin Red Line» (Тонка червона лінія) 1998 р., «The English Patient» (Англійський пацієнт) 1996 р. тощо.

Вплив європейського кіно на українців поступає російській та американській кіноіндустрії. Проте певну впізнаваність мають декілька європейських стрічок: «The Pianist» (Піаніст) 2002 р., французько-німецько-польсько-британська картина з американськими головними акторами, італійська «La vita è bella» (Життя прекрасне) 1997 р., італо-німецька стрічка «Malena» (Малена) 2000 р., німецько-італо-австрійський «Der Untergang» (Бункер) 2004 р. Для європейців тема Другої світової війни у кінематографі ніколи не втрачала своєї актуальності тому, кількість кінострічок цього періоду просто захмарна, бюджети та якість фільмів дуже різняться. Це і номінанти та лауреати премії «Оскар», як-то: «Nirgendwo in Afrika» (Ніде в Африці) 2003 р., та «Sophie Scholl – Die letzten Tage» (Софі Шолль – Останні дні) 2005 р. Так і менш титуловані як-то: «Дрезден», «Перемир'я», «Потяг життя», «Війна Люсі», «Дивні сади», «Втеча з Гутабу», «Бабий Яр», «Гетто», «Ми повинні допомогати один одному», «Шарлота Грей», «Весна життя», «Розенштрассе» та багато інших. Навіть нагороди великих кінофестивалів, на кшталт Оскара та Канського, не гарантували фінансовий успіх та популярність серед українців.

Наступний період, «відновлення кінопрокату українською мовою», характерний збільшенням відвідуваності кінотеатрів та появою відносно непоганих даних щодо касових зборів. Після

«Помаранчевої революції» зміни в законодавстві торкнулися й кінопрокату. У січні 2006 року була ухвалена Постанова Кабінету Міністрів № 20 про «Деякі питання порядку розповсюдження і демонстрування фільмів». Сутність цієї Постанови полягала в тому, що дублювання в кінотеатрах фільмів українською мовою повинно було вводитись поступово: з 1 вересня 2006 р. – не менше 20%; з 1 січня 2007 р. – не менше 50%; з 1 липня 2007 р. – не менше 70%, від загальної кількості фільмокопій³.

У другій половині 2000-х років, не було створено жодного повнометражного українського художнього фільму про війну, що демонструвався в кінотеатрах.

На початку 2010-х років на території України у кооперації з РФ були відзняті кінокартини «4 дні в травні», «Матч», які є російськомовними. «Матч» був заборонений для кінопоказу в 2014 році як пропагандистський фільм, а «4 дні в травні» не є впізнаваним фільмом про війну. Водночас за цей період були створені дві знакові українські кінострічки. «Той, що пройшов крізь вогонь» 2012 року, режисера М. Ілленко посідає 25 місце за зборами в кінотеатрах серед українських фільмів. Навіть такі показники не дозволили йому бути комерційно успішним, кошторис фільму був 16 мільйонів гривень, а касові збори 1,4 мільйона гривень⁴. «Хайтарма» 2013 року, режисера А. Сейтаблаєва, знімався російською та кримськотатарською мовами, є першим фільмом про депортацію кримських татар. Спочатку фільм не планувався до прокату, але він мав доволі велику популярність серед кримчан і демонструвався у містах Криму. На жаль, відсутні дані бокс-офісів цього кіно.

Останнім великим художнім фільмом України на сьогодні є «Незламна», рос. «Битва за Севастополь», створений у 2013–2014 роках. Стрічка знята російською мовою з переважно російськими акторами. В українських кінотеатрах демонструвалася у 2015 році, де її відвідали 274 тис. глядачів (проданих квитків)⁵. Це останній фільм у співпраці з росіянами.

³ Постанова КМУ від 16 січня 2006 р. N 20 про «Деякі питання порядку розповсюдження і демонстрування фільмів» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20-2006-%D0%BF#Text>

⁴ Бокс-офіс. [Електронний ресурс] // Кіно-театр.ua. Режим доступу до ресурсу: <https://web.archive.org/web/20191215075210/https://kino-teatr.ua/uk/box.phtml#>

⁵ Бокс-офіс. [Електронний ресурс] // Кіно-театр.ua. Режим доступу до ресурсу: <https://web.archive.org/web/20191215075210/https://kino-teatr.ua/uk/box.phtml#>

Російське кіновиробництво у 2000-х та 2010-х роках поступово видозмінюється, стрічки стають більш стандартизованими й героїчними. Саме перемога у Великій Вітчизняній стала для росіян тією подією, що об'єднала як РФ, так і країни, що колись входили до Радянського Союзу. Тому, під час перетворення держави на авторитарну, в 2010 роки величезні кошти витрачались на те, щоб показати «правильну» точку зору з боку російської влади. У даний період російські кінострічки були більш популярні в кінотеатрах ніж українські, прикладом цього є фільм «Сталінград» 2013 року. Його відвідали 586 тис. глядачів в Україні (65 місце за кількістю проданих квитків)⁶. Це не єдиний фільм з Російської Федерації, який демонструвався у кінотеатрах нашої держави у 2000–2010 рр. Досить значні показники мали похизуватись фільми М. Михалкова «Утомленные Солнцем 2: Предстояние» 2010 р. та «Утомленные Солнцем 2: Цитадель» 2011 р. Їх касові збори в Україні склали \$626,372 та \$99,128 відповідно⁷. Станом на 2022 рік це одні з найдорожчих картин російського кінематографу, «Предстояние» коштувало \$ 40 млн., а «Цитадель» – \$ 45 млн. Показники цілком співставні з «Голлівудськими» стрічками, що вказує на важливість теми Великої Вітчизняної для Росії.

Американське кіновиробництво представлено такими фільмами як «Letters from Iwo Jima» (Листи з Іодзіми) 2006 р. «Inglourious Basterds» (Безславні виродки) 2009 р., \$571,061 зборів в Україні, «Valkyrie» (Операція Валькірія) 2008 р., \$380,155 збори у 2009 році, «The Book Thief» (Книжкова злодійка) 2013 р. та багато інших⁸.

Європейський кінематограф цього періоду має нижчі показники в порівнянні з американським. Найкасовіший фільм – це Британський «Atonement» (Спокута) 2007 р. \$241,320, решта кінострічок не має високих показників відвідуваності та впізнаваності. Навіть ті, які отримали високу оцінку кінокритиків як: «The Boy in the Striped Pyjamas» (Хлопчик у смугастій піжамі) 2008 р., оscarоносні «Die Fälscher» (Фальшивомонетники) 2007 р. чи номінант на премію Оскар який розповідає про події окупованого Львова

⁶ Бокс-офіс. [Електронний ресурс] // Кіно-театр.ua. Режим доступу до ресурсу: <https://web.archive.org/web/20191215075210/https://kino-teatr.ua/uk/box.phtml#>

⁷ Ukraine Yearly Box Office. [Електронний ресурс] // Box Office Mojo. Режим доступу до ресурсу: <http://www.boxofficemojo.com/intl/ukraine/yearly/>

⁸ Ukraine Yearly Box Office. [Електронний ресурс] // Box Office Mojo. Режим доступу до ресурсу: <http://www.boxofficemojo.com/intl/ukraine/yearly/>

«W ciemności» (У темряві) 2011 р., який в Україні зібрав тільки \$22,681⁹. Про решту фільмів навіть немає сенсу говорити.

З 2014 року в Україні починається новий період кінопрокату під назвою «Заборона російського медіа». У зв'язку з російською агресією, українська влада приймає нові закони: «Про телебачення і радіомовлення», «Про кінематографію». Згідно з поправками до вищезгаданих законів забороняється:

- показ в Україні фільмів чи телепередач, що містять популяризацію або пропаганду органів держави-агресора (Російської Федерації) чи окупованої території України, вироблених після 1 серпня 1991 року;

- трансляцію будь-яких фільмів, вироблених у Російській Федерації після 1 січня 2014 року;

- трансляцію фільмів і телепередач, учасники яких є в переліку осіб, які створюють загрозу національній безпеці. Цей перелік складає Міністерство культури та інформаційної політики за зверненнями Ради національної безпеки і оборони, Служби безпеки України та Національної ради з питань телебачення і радіомовлення¹⁰.

З 2015 до 2021 рр. в Україні, не зважаючи на відносно відновлення кіновиробництва не було знято жодного фільму про Другу світову війну, який демонструвався у кінотеатрах.

Найпопулярнішими воєнними фільмами цього періоду є американські. Дані стрічки доволі часто отримували пристойні, за українськими мірками, збори. Наприклад: «Fury» (Лють) у 2014 році збрала \$984,990, «Dunkirk» (Дюнкерк), став найкасовішим фільмом про Другу світову на планеті, зі світовими зборами у \$525,245,546, в Україні зібрав \$774,013, «Jojo Rabbit» (Кролик Джоджо) 2019 р. \$163,265, тощо¹¹.

Найвпізнаванішою європейською стрічкою цього періоду є «Darkest Hour» (Темні часи) 2017 р., \$413,204 зборів¹². Решта європейських стрічок, навіть оscarоносна «Saul fia» (Син Саула) 2015 р.

⁹ Ukraine Yearly Box Office. [Електронний ресурс] // Box Office Mojo. Режим доступу до ресурсу: <http://www.boxofficemojo.com/intl/ukraine/yearly/>

¹⁰ Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/159-19#Text>

¹¹ Ukraine Yearly Box Office. [Електронний ресурс] // Box Office Mojo. Режим доступу до ресурсу: <http://www.boxofficemojo.com/intl/ukraine/yearly/>

¹² Ukraine Yearly Box Office. [Електронний ресурс] // Box Office Mojo. Режим доступу до ресурсу: <http://www.boxofficemojo.com/intl/ukraine/yearly/>

або його конкурент за премію «Under sandet» (Моя земля), взагалі не є відомими серед переважної більшості населення держави.

Після анексії Кримського півострова та численних спроб приєднати інші регіони до Росії, в Україні запрацювали поправки до Закону про кінематограф. Згідно з цими поправками на території нашої держави заборонялась трансляція російських фільмів, вироблених з 2014 року.

Проаналізувавши дані касових зборів українських та радянських кінотеатрів, ми дійшли висновку, що в різні періоди кінопрокату, ймовірний обсяг впливу на історичну пам'ять українців різниться. За часів перебудови, коли у кінотеатрах демонструвались тільки радянські воєнні стрічки, про вплив інших держав не могло бути й мови. У першій половині 90-х кінотеатри майже не працювали, а українці вперше, за допомогою телебачення та відеокасет, мали змогу познайомитись з американськими та європейськими стрічками. У період з середини 90-х до середини 2000-х ми спостерігаємо вихід на перший план європейського та американського кінематографу приблизно у рівних пропорціях. З початком 2000-х років поступово збільшується вплив російських кінострічок, і переважає у першій половині 2010-х. Прикладом цього є фільм «Сталинград» 2013 р., який став найбільш касовим воєнним фільмом в Україні. У свою чергу з другої половини 2000-х вплив європейського кіно поступився як американському, так і російському. А з другої половини 2010-х до сьогодні серед усіх акторів найбільший вплив має американське кіно.

У 2014–2015 рр. відбувся певний спад відвідувальності кінотеатрів. З 2016 року кількість кіноглядачів почала збільшуватись і досягла піку у 2019 році. Було продано 30,69 млн. квитків, тобто менше 0,7 перегляда в рік на душу населення¹³. Для порівняння у 1991 році на теренах СРСР цей показник становив 12,0¹⁴. У 2020–2021 рр. внаслідок карантинних обмежень та повномасштабного вторгнення РФ у 2022 цей показник впав майже до нуля. Тому вплив кінотеатрів як окремого актора на формування історичної пам'яті в незалежній Україні незначний.

Якщо сучасних українців попросити назвати декілька фільмів про Другу світову війну, то

у відповідь ми почуємо саме радянські воєнні стрічки періоду застою. Чому ж так відбулося? Дана стаття стверджує, що український і західний кінематограф не змогли створити конкуренцію радянському нарративу у впізнаваності та розповсюженості.

Найбільшою проблемою у формуванні історичної пам'яті щодо війни у галузі кіновиробництва є те, що Україна так і не спромоглася за більш ніж тридцять років незалежності створити фільми, що стали б її каноном відображення подій Другої світової війни. Якщо виразитися більш ґрунтовно, то за даний період не було створено достатньої кількості, українських художніх фільмів про війну, які б у повному обсязі зруйнували міфи радянської пропаганди.

Основним джерелом споживання контенту для українців протягом розглянутого періоду є телебачення. Саме через даного актора населення знайомилось з воєнними фільмами. І за цей період найрозповсюдженішими були саме радянські фільми періоду застою. Навіть станом на зараз телеканали демонструють фільми на кшталт «А зори здесь тихие» і «В бой идут одни старики», а до 2014 року у телемовленні зустрічались і відверто пропагандистські, такі як, «Освобождение». Російські, українські, американські і європейські кінокартини телебачення використовувало значно рідше.

Тим не менш стверджувати що, українська держава припускалась тільки помилок у політиці формування історичної пам'яті, було б неправильним. Все ж ми можемо констатувати, що кількість українських фільмів протягом 2000–2010-х років постійно зростала, а після поправок до Законів «Про телебачення і радіомовлення» і «Про кінематографію», українське телебачення та кінопрокат захистились від російського пропагандистського погляду на Другу світову війну, оскільки після 2014 року виходили фільми на кшталт «Танки» 2018 р., та «Т-34» 2018 р. У даних стрічках бойові дії описувались не як щось жахливе та спустошливе, а як приклад своєрідної комп'ютерної гри, де головним виступає не посыл «Лишь бы не было войны», а адреналін від перестрілок та вибухів. Таким чином, частково внаслідок вище згаданих заходів, за даними опитувань КМІСу на території України зменшувалась кількість людей, які вважали себе громадянами колишнього Радянського Союзу і відповідно зростала кількість людей, що вважали себе передусім громадянами України.

¹³ Бокс-офіс. [Електронний ресурс] // Кіно-театр.ua. Режим доступу до ресурсу: <https://web.archive.org/web/20191215075210/https://kino-teatr.ua/uk/box.phtml#>

¹⁴ Федоров А. В. Лучшие и худшие фильмы советского кинопроката: мнения читателей журнала «Советский экран» (1958–1991). М.: ОД «Информация для всех», 2022. 330 с.

Таблиця 1

Опитування КМІС Показники національно-громадянської української ідентичності¹

Ким Ви себе перш за все вважаєте?	1992	2002	2012	2022
Мешканцем села, району чи міста, в якому Ви живете	24,0	31,6	29,8	4,8
Мешканцем регіону (області чи кількох областей), де Ви живете	6,8	5,9	7,6	1,3
Громадянином України	45,6	41,0	48,4	84,6
Представником свого етносу, нації	-	3,0	1,8	3,3
Громадянином колишнього Радянського Союзу	12,7	12,7	8,4	0,9
Громадянином Європи	3,8	0,7	1,2	1,6
Громадянином світу	6,4	2,7	2,4	2,2
Інше	-	1,6	0,3	0,6
Не відповіли	0,6	0,8	0,1	0,7

¹ Дембіцький С. Пресс-реліз «Показники національно-громадянської української ідентичності» [Електронний ресурс] // Київський міжнародний інститут соціології. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1131&page=4>

Фактори, що вплинули на таку різку зміну самовизначення різноманітні, це й Помаранчева революція і Революція гідності, анексія Росією найбільш прорадянських територій України, повномасштабне вторгнення 2022 року,

зміна поколінь та ін... Тим не менш поправки до Законів «Про телебачення і радіомовлення» і «Про кінематографію» є тією обов'язковою умовою, без якої таке зростання було б неможливим.

Джерела і література

Монографії:

Березин О. С. Большие циклы и конъюнктура рынка кинотеатрального показа. СПб.: Реноме, 2014. С. 254.

Демченко Т. Війна і міф. Невідома Друга світова/за заг. ред. О. Зінченка, В. В'ятровича, М. Майорова.–Харків, 2016 // Сіверянський літопис. – 2016.

Каганов Ю. О. Конструювання «радянської людини» (1953–1991): українська версія / Наук. ред. Турченко Ф. Г. – Запоріжжя: Інтер-М, 2019. – 432 с.

Комарчук О. Маніпулятивні технології засобів масової комунікації в умовах гібридної війни. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» – Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, Миколаїв, 2019.– 226 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4396/1/Komarchuk%20leksandr%20lexandrovych.pdf>

Федоров А. В. Лучшие и худшие фильмы советского кинопроката: мнения читателей журнала «Советский экран» (1958–1991). М.: ОД «Информация для всех», 2022. 330 с.

Федоров А. В. Тысяча и один самый кассовый советский фильм: мнения кинокритиков и зрителей. М.: ОД «Информация для всех», 2023. 1250 с.

Періодичні видання:

Гонтарська О. Історичне кіно в дослідженнях пам'яті в Україні часів трансформації // Трансформація історичної пам'яті. Донецький університет ім. Василя Стуса: Спеціальний випуск, 2018–98–102 с.

Карлова В. В. Вплив засобів масової інформації на формування української національної свідомості [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/dutp/2007-2/txts/07kvvunc.htm>

Кацуба М. Художнє кіно як засіб формування масової політичної свідомості. Політичний менеджмент, 2013, 1–2: 136–144 с.

Коник А. «Історична пам'ять» та «політика пам'яті» в епоху медіакультури // Вісник Львівського університету. – 2009. – № 32. – с. 153–163.

Косинова, Марина Ивановна. «Падение кинопосещаемости в эпоху «Застоя». Причины и последствия.» Вестник университета 7–8 (2016): 271–276.

Махалетський А. Міф про Велику Вітчизняну війну, як засіб впливу російської пропаганди в сучасній гібридній війні проти України // Інтермарум: історія, політика, культура 2020 №8. С. 121–139.

Порталога, Л. Проблема національної автентичності в сучасному українському кінематографі. Мистецтвознавство України : зб. наук. пр. / Ін-т пробл. сучас. мистец. НАМУ. К., 2010. Вип. 11. С. 145–152.

Турченко Ф. Г. Історична пам'ять і політика пам'яті на Запоріжжі (1991–2015 рр.) (ч. 1). Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. Вип. 42. С. 196–208.

Турченко Ф. Г. Історична пам'ять і політика пам'яті на Запоріжжі (1991–2015 рр.). Ч. 2 // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2015. – №. 43. – С. 198–211.

Шевчук Г., Трач Н. Мовна політика після Помаранчевої революції. Магістеріум. Мовознавчі студії. 2009. Вип. 37. С. 97–104.

Джерела:

Ukraine Yearly Box Office. [Електронний ресурс] // Box Office Mojo. Режим доступу до ресурсу: <http://www.box-officemojo.com/intl/ukraine/yearly/>

Бокс-офіс. [Електронний ресурс] // Кіно-театр.ua. Режим доступу до ресурсу: <https://web.archive.org/web/20191215075210/https://kino-teatr.ua/uk/box.phtml#>

Дембіцький С. Пресс-реліз «Показники національно-громадянської української ідентичності» [Електронний ресурс] // Київський міжнародний інститут соціології. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1131&page=4>

Закон України «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 1995. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/198/95-%D0%B2%D1%80>.

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/159-19#Text>.

Закон України «Про внесення змін та доповнень до деяких законодавчих актів України щодо охорони інтелектуальної власності» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 1995. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/75/95-%D0%B2%D1%80>.

Постанова КМУ від 16 січня 2006 р. N 20 про «Деякі питання порядку розповсюдження і демонстрування фільмів» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20-2006-%D0%BF#Text>

Постанова КМУ, 2014. Постанова Кабінету Міністрів України. Положення про Державне агентство України з питань кіно від 17.07.2014. № 277. Дата оновлення: № 885 від 16.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/277-2014-%D0%BF>